

ความพร้อมของชุมชนในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

Readiness of Community for Becoming a Elderly Communities
in Loungnauae Municipality, Doisakaet District, Chiangmai Province, Thailand

เอกพิชญ์ ชินะขำ

สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

63 หมู่ 4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290

E-mail:Ekapit_p@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของชุมชนผู้สูงอายุ วิเคราะห์ความพร้อมและกำหนดแนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 40 คน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่าสภาพชุมชนผู้สูงอายุ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข ยังไม่มีความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุเพราะยังขาดการมีส่วนร่วมในการริเริ่มและค้นหาปัญหาของสมาชิกในชุมชน ถึงแม้ในบางด้านได้กำหนดโครงการขึ้นมาดำเนินการแต่ก็เป็นเพียงการดำเนินการที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพียงฝ่ายเดียว ชุมชนจึงได้กำหนดแนวทางการเตรียมความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุ ด้านสังคม โดยมุ่งเน้นการเชิดชูยกย่องศักดิ์ศรีและคุณค่าผู้สูงอายุ การถ่ายทอดภูมิปัญญาและสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนและการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้สูงอายุและระหว่างผู้สูงอายุกับผู้คนในวัยอื่น ด้านเศรษฐกิจเน้นการออมเงินเพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้สมาชิกในชุมชนสามารถดำรงชีวิตในวัยผู้สูงอายุได้อย่างปกติสุข ด้านการศึกษาเน้นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีเพื่อตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ด้านสาธารณสุข มุ่งเน้นการป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถนะ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาพร้อมกันมุ่งความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ชุมชนผู้สูงอายุ, การเตรียมความพร้อมชุมชนผู้สูงอายุ

Abstract

This research aimed to study the context of elderly community; elderly community readiness analysis; and readiness preparation guidance for elderly receptacle in Loungnauae municipality, Doisakaet district, Chiangmai Province Thailand. Qualitative research methodology was employed for in-depth interview approximately 40 people and 25 community leaders for knowledge sharing as a tool for data collection. The research found that the elderly community in social, economic, education and health aspects is not ready to support the elderly, because of the lack of community involvement in initiatives and searching for the problem of community members. Although in some dimensions, the project has initiated but it is only the actions arising from the relevant authorities unilaterally. Therefore, community created readiness preparation guidance for elderly receptacle plan in four dimensions; Firstly social aspect, community promotes and complimentary elderly dignity, local wisdom, and culture, and created relationships between elderly and others generation; Secondly in economic aspect, community focuses on saving and monetary security; Thirdly in education aspect, focuses on promoting elderly attitude, elder value recognition, and preparation for quality elderly; and Fourthly in healthcare aspect, focuses on disease prevention, promote healthcare program and rehabilitation by using knowledge management between community and elderly for sustainable development.

Keyword: elderly, elderly community, preparation for elderly community.

1. บทนำ

สังคมโลกกำลังก้าวสู่สังคมที่มีจำนวนประชากรของ "สังคมผู้สูงอายุ" (aging society) อย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่ สูงขึ้นซึ่งคาดการณ์ว่าประชากรโลกจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 7 พันล้าน คนและคาดว่าจะสูงถึง 10.1 พันล้านคนในอีก 90 ปีข้างหน้า โดย กลางศตวรรษนี้จำนวนประชากรจะพุ่งขึ้นถึง 9.3 พันล้านคน [1] และจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยในระหว่างปี พ.ศ.2553-พ.ศ.2583 สัดส่วนของประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมี แนวโน้มลดลงในขณะที่สัดส่วนของประชากรสูงอายุ มีแนวโน้ม เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 13.2 ในพ.ศ.2553 เป็นร้อยละ 32.1 ในพ.ศ.2583 [2] ซึ่งในขณะเดียวกันประชากรผู้สูงอายุที่อยู่ในท้องถิ่นได้มีสัดส่วนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับระดับประเทศ และระดับโลก ดังนั้นชุมชนจึงมีความจำเป็นต้องเตรียมพร้อมรับมือ กับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม บนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนต่อการแก้ไขปัญหา ของผู้สูงอายุทุกมิติที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในอดีตภาครัฐมีความจำเป็นต้อง ผลักดันนโยบายและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เข้าไปสู่ชุมชนใน ลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่างเป็นผู้คิดแทนและกำหนด ทิศทางอย่างเบ็ดเสร็จ[3] ทำให้ชุมชนขาดการตระหนักรู้ด้วยตนเอง ถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นในการเตรียมความพร้อม สู่ชุมชนผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ ความเข้าใจและการรับรู้ของชุมชน จึงอยู่บนฐานที่ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของความหลากหลาย ทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นกับชุมชนว่าชุมชนรู้หรือไม่ต่อสถานการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงสู่ "สังคมของผู้สูงอายุ" ชุมชนได้รับรู้และเข้าใจต่อ ผลกระทบของการเพิ่มขึ้นของ "สังคมผู้สูงอายุ" มากน้อยเพียงใด หรือหากรับรู้ชุมชนมีวิธีการจัดการเพื่อรองรับการเป็นชุมชน ผู้สูงอายุได้อย่างไร ซึ่งในความเป็นจริงผู้ที่รู้และเข้าใจสามารถตอบ ได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชน นั้นเอง ชุมชนควรมีโอกาสเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วม โดยผ่าน กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นที่ยึดพื้นที่และ ความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ของชุมชน ที่ถือได้ว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของหน่วยทางสังคม ปัจจุบันได้มีความ ตระหนักหรือรับรู้ต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสังคมและผลกระทบ มากน้อยเพียงใด มีความใส่ใจและให้ความสำคัญต่อการนํานโยบาย และมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจากส่วนกลางมา ปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อการสร้างความพร้อมที่ก้าวสู่สังคม ผู้สูงอายุเพียงใด หรือชุมชนมีรูปแบบวิธีการจัดการรับมือกับสังคม ผู้สูงอายุที่มีลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับบริบทของชุมชนในแต่ละที่ อยู่แล้ว เป็นข้อสงสัยที่ชวนให้ค้นหาความรู้และความจริงเป็นอย่าง ยิ่ง โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ของเทศบาลตำบลวงแหวน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ผู้ศึกษามีความ

สนใจต่อการศึกษาวิจัยถึงการพัฒนาความพร้อมของชุมชนเพื่อ รองรับการเป็นชุมชนผู้สูงอายุที่มีคุณภาพเชิงยุทธศาสตร์ ทั้งนี้ด้วย เหตุผลและความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วยการมี สัดส่วนของจำนวนประชากรผู้ใหญ่วัยก่อนผู้สูงอายุ(อายุระหว่าง 40-59 ปี ตามปีปฏิทิน) ต่อประชากรผู้สูงอายุที่มีสูงถึงประมาณ 2 : 1 โดยมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 6,000 คน มีจำนวนผู้ใหญ่วัยก่อนผู้สูงอายุจำนวน 2,035 คน มีจำนวนผู้สูงอายุ 1,100 คนในปี พ.ศ. 2555 จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นถึงแนวโน้ม การเพิ่มขึ้นหรือเกิดการเคลื่อนตัวของประชากรวัยก่อนผู้สูงอายุเข้าสู่ชุมชนผู้สูงอายุอย่างชัดเจนในอนาคตอันใกล้นี้ สิ่งที่จะตามมาอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการเกิดปัญหาในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่มี จำนวนมากขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มี บทบาทหน้าที่หลักจำเป็นต้องวางแผนเตรียมการรับมืออย่าง เร่งด่วน หากดำเนินการล่าช้าหรือเพิกเฉยอาจส่งผลกระทบต่อ การบริหารจัดการชุมชนที่ซับซ้อนและยุ่งยากขึ้น แต่ทั้งนี้ด้วยชุมชนของ เทศบาลตำบลวงแหวนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีผู้นำชุมชน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ต่อการเตรียม ชุมชนเพื่อรองรับการเป็นชุมชนผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ สมาชิกของ ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ตลอดทั้งมีภาคี เครือข่ายภายนอกคอยช่วยเหลือสนับสนุน และเป็นข้อสังเกตอีก ประการหนึ่งคือมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็น ปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นต่อความเป็นชุมชนที่ จะสามารถรองรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุได้ตามทัศนะของ ชาวต่างชาติ แต่เดิมชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลวงแหวนเป็น ชุมชนที่มีความผสมผสานระหว่างชาวพื้นเมือง ชาวไทลื้อ ในสัดส่วน ที่ใกล้เคียงกันและระยะหลังได้มีชาวตะวันตกเข้ามาอาศัยอยู่อีก จำนวนหนึ่ง จึงทำให้ชุมชนเริ่มมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในชุมชน ผู้มีบทบาทในการบริหารและ พัฒนาชุมชนโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทำหน้าที่ ฐานะผู้รับผิดชอบหลักในการวางแผนรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นใน อนาคตอันใกล้นี้หรือไม่ อย่างไร หากมีได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง ชุมชนมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือมากน้อยเพียงใด และเกิดผล ต่อชุมชนอย่างไรเป็นรูปธรรมมากน้อยเพียงใด มีประเด็นไหนบ้างที่ ควรดำเนินการต่อหรือมีประเด็นใดที่ต้องทบทวนปรับปรุงแก้ไข จาก ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความมั่นใจและ เล็งเห็นความสำคัญและจำเป็นในการศึกษาวิจัยเรื่องความพร้อม ของชุมชนในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในพื้นที่เทศบาล ตำบลวงแหวน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีถากาม การวิจัยดังต่อไปนี้ (1) สภาพชุมชนผู้สูงอายุที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็น อย่างไร (2) ความพร้อมของชุมชนในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุ เป็นอย่างไร (3) ชุมชนควรมีแนวทางในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุ อย่างไร

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อกำหนดแนวทางในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

3. ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัยและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในครั้งนี้มีแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่สำคัญดังนี้คือ นโยบาย แผน มาตรการ และกฎหมายที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุมากขึ้นเป็นลำดับ มีการกำหนดกฎหมายที่ใช้คุ้มครองผู้สูงอายุโดยตรงคือ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ซึ่งมีผลบังคับใช้ใน วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่เป็นปัจจัยเอื้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมผู้สูงอายุ โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุตามประเด็นยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2555 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดการทำงานเชิงรุก โดยมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และระบบคุ้มครองทางสังคมที่เน้นทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมสวัสดิการเพื่อให้ประชากรไทยทุกกลุ่มทุกวัยมีหลักประกันเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและมั่นคง การให้ความสำคัญและใส่ใจต่อสถานการณ์ของประชากรสูงวัยมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่กันอย่างจริงจังต่อเนื่องและเป็นระบบตั้งแต่ระดับประเทศลงมาถึงระดับท้องถิ่น **แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ** ได้สรุปถึงความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในด้านสุขภาพอนามัย ด้านการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านงานอดิเรกหรืออาชีพเสริมมาเป็นกิจกรรมทำในเวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม นอกจากนี้**ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม** หมายถึงสิ่งที่ผู้รับได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมในด้านความช่วยเหลือทางด้านข้อมูลข่าวสาร วัตถุประสงค์หรือการสนับสนุนทางด้านจิตใจจากผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มคน และเป็นผลให้ผู้รับได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกทางพฤติกรรมไปในทางที่ผู้รับต้องการ ส่วน **แนวคิดการมีส่วนร่วม** ในงานวิจัยนี้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับบุคคลและระดับกลุ่มเกิดการปะทะสังสรรค์ทางสังคมทั้งทางจิตใจและอารมณ์ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งรวมทั้งร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมใช้ความรู้ ความชำนาญตลอดจนร่วมกับ

การใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรหรือชุมชน รวมทั้ง**แนวคิดการพัฒนาชุมชน** ถือได้ว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์โดยมีศูนย์รวมทั้งหมดอยู่ที่การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนต่อการจัดการชีวิตตนเองและสภาพแวดล้อมให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนของตนเอง ส่วนงานวิจัยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **พบว่า** สมบุญ ยมนา (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประชากรวัยกลางคน : การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10-20 ปี ข้างหน้า[4] อัมพร เฉลิมฉัตร (2542) ได้ศึกษาการเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังเกษียณอายุราชการของข้าราชการครูบำนาญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยได้แบ่งเนื้อหาการศึกษาเป็น 6 ประเด็น คือ (1) การเตรียมตัวด้านสุขภาพและร่างกาย (2) การเตรียมตัวด้านจิตใจ (3) การเตรียมตัวด้านเศรษฐกิจและค่าใช้จ่าย (4) การเตรียมตัวด้านการใช้เวลาว่าง (5) การเตรียมตัวด้านที่อยู่อาศัย (6) การเตรียมตัวด้านกิจกรรมสังคม [5]

4. วิธีดำเนินงาน

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพเป็นหลักโดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ ทฤษฎี และการศึกษาเชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในชุมชนจำนวน 40 คน ประกอบไปด้วย ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ วัยก่อนผู้สูงอายุ ผู้ใกล้ชิดและผู้ดูแลผู้สูงอายุ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจำนวน 25 คน ประกอบไปด้วย ผู้บริหารเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุ โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้แทนชุมชนด้วยเครื่องมือการประชุมแบบมีส่วนร่วม, การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด (SWOT Analysis) แผนที่ความคิด (Mind map)

5. ผลการศึกษา

5.1 สภาพชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ด้านสังคม ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับลูกหลานและญาติใกล้ชิด ผู้สูงอายุในชุมชนยังได้รับการเคารพยกย่องและเชิดชูคุณค่าจากสังคมเป็นอย่างดี เพียงแต่ในปัจจุบันแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างวัยผู้สูงอายุและลูกหลานอาจจะเห็นห่างมากขึ้นเป็นผลมาจากการพัฒนาทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ไปสู่แหล่งที่มีการศึกษาและพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีที่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถแบ่งปันเวลาไปให้กับผู้สูงอายุได้มากดังเช่นอดีต ชุมชนมีกิจกรรมทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นแหล่งที่มีโอกาสได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุกันเป็นประจำ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ มีชมรมผู้สูงอายุโดยจัดโครงสร้าง

ชมรมขึ้นในระดับหมู่บ้านมีคณะกรรมการระดับหมู่บ้านโดยประธานชมรมผู้สูงอายุของหมู่บ้านจะเป็นคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุในระดับตำบลโดยตำแหน่ง ถือได้ว่าเป็นแกนกลางในการประสานและขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมให้กับผู้สูงอายุได้อย่างเข้มแข็ง

ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุวัยตอนต้นระหว่างช่วงอายุ 60-70 ปี ยังคงประกอบอาชีพทางด้านเกษตร ต่อเนื่องจากวัยก่อนผู้สูงอายุโดยเฉพาะการปลูกข้าวทำนาเป็นหลัก ซึ่งสามารถทำนาได้เฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เพราะมีระบบชลประทานที่ดี ประชาชนมีรายได้ปานกลางใช้ชีวิตแบบพอเพียงไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องหนี้สิน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนมีการแนะนำและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มวัยเป็นระยะๆ แต่มักไม่ค่อยประสบผลสำเร็จกับกลุ่มผู้สูงอายุเพราะผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยแตกต่างจากวัยอื่นซึ่งร่างกายมีแต่เสื่อมถอยลงจึงขาดความต่อเนื่องส่วนใหญ่การส่งเสริมอาชีพจึงทำไปเพียงเพื่อคลายความเหงาเป็นแหล่งที่ได้มีโอกาสมาพบปะพูดคุยกันและที่สำคัญถึงแม้มีผลผลิตจากการส่งเสริมอาชีพแต่ปัญหาที่คือไม่สามารถหาตลาดมารับได้ จึงทำให้โครงการ ต่าง ๆ ในการส่งเสริมอาชีพต้องสะดุดหยุดลงและล้มเลิกไปในที่สุด สำหรับการเก็บออมเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันของผู้สูงอายุโดยเฉพาะมีเพียงการเก็บเงินเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เสียชีวิตไปแล้วเท่านั้นโดยเรียกว่ากองทุนฌาปนกิจศพ

ด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอยู่ระดับที่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น ความเป็นอยู่ในปัจจุบันผู้สูงอายุมีโอกาสได้รับความรู้จากการศึกษาด้วยตัวเองเป็นหลัก ได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ การดูโทรทัศน์ การฟังวิทยุ การบอกกล่าวผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การบอกกล่าวจากผู้นำและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะแจ้ง ให้รับทราบในวันแจกเบี้ยยังชีพประจำเดือนของทุกเดือน

ด้านสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขโดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล(รพสต.) ซึ่งมีนโยบายในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพที่ยึดหลัก “สร้างนำซ่อม” ผู้สูงอายุจะได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยผ่านการจัดกิจกรรมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการณรงค์และให้ความรู้เพื่อการป้องกันโรคต่าง ๆ มีการตรวจสุขภาพประจำปี และมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นผู้ดูแลติดตามในระดับที่ใกล้ชิดคอยแนะนำช่วยเหลือในเบื้องต้น ซึ่งถือได้ว่าด้านสาธารณสุขในชุมชนได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแตกต่างจากอดีตอย่างเห็นได้ชัดเจนเป็นที่ชื่นชอบและพึงพอใจจากสมาชิกในชุมชนทุกระดับไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุเท่านั้น

5.2 ความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภออดอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่

ด้านสังคม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีการเชิดชูยกย่อง ศักดิ์ศรีและคุณค่าผู้สูงอายุ โดยมีการดำเนินโครงการคือ โครงการ

รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ซึ่งชุมชนได้ดำเนินการเป็นประจำทุกปีด้วยดีเสมอมา แต่โครงการยังเป็นการคิดและดำเนินการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือเทศบาลตำบลลวงเหนือเป็นผู้ดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการร่วมริเริ่มค้นหาปัญหา ดำเนินการและประเมินผล การถ่ายทอดภูมิปัญญาและสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนยังไม่มีกิจกรรมริเริ่มและค้นหาปัญหาของชุมชนและยังไม่มีการจัดทำโครงการแต่อย่างใด การสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้สูงอายุและระหว่างผู้สูงอายุกับผู้คนในวัยอื่น ชุมชนมีโครงการ แต่ยังไม่ผ่านการมีส่วนร่วมริเริ่มและค้นหาปัญหาของชุมชน จึงสรุปได้ว่าความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุ ยังขาดการมีส่วนร่วมในการริเริ่มและค้นหาปัญหา การกำหนดโครงการ การนำโครงการไปปฏิบัติและการประเมินผล ซึ่งถือได้ว่ายังไม่มีความพร้อม

ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมชีพและการออมเงิน เพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้สมาชิกในชุมชนให้สามารถดำรง ชีวิตในวัยผู้สูงอายุได้อย่างปกติสุข ชุมชนยังไม่มีกิจกรรมริเริ่มและค้นหาปัญหาของชุมชนและยังไม่มีการจัดทำโครงการที่ชัดเจนแต่อย่างใดจึงถือได้ว่าชุมชนยังไม่มีความพร้อมในด้านนี้

ด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การใช้ชีวิตในวัยผู้สูงอายุ ชุมชนยังไม่มีกิจกรรมริเริ่มและค้นหาปัญหาของชุมชนและยังไม่มีการจัดทำโครงการแต่อย่างใด จึงถือได้ว่าชุมชนยังไม่มีความพร้อมในด้านนี้

ด้านสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า การป้องกันโรคส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถนะ ชุมชนมีการจัดทำโครงการ แต่ยังไม่ผ่านการมีส่วนร่วมริเริ่มและค้นหาปัญหาของชุมชน จึงถือได้ว่าชุมชนยังไม่มีความพร้อมในด้านนี้

5.3 แนวทางการเตรียมความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลวงเหนือ อำเภออดอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่

ด้านสังคม ผลการวิจัยพบว่า การเชิดชูยกย่องศักดิ์ศรีและคุณค่าผู้สูงอายุ ชุมชนได้กำหนดให้มีโครงการ “สุดยอดผู้สูงอายุสุขภาพดี ชีวิตมีสุข” “โครงการ ปราชญ์ชาวบ้าน เขียนตำบล” การถ่ายทอดภูมิปัญญาและสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนได้กำหนดให้มี “โครงการ อัยสอนหลาน” การสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้สูงอายุและระหว่างผู้สูงอายุกับผู้คนในวัยอื่น กำหนดให้มี “โครงการเที่ยวตามใจวัยผู้สูงอายุ”

ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนการส่งเสริมอาชีพชุมชนได้พิจารณาให้ชะลอการจัดทำโครงการออกไปก่อนทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาโครงการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ส่วนการออมเงินเพื่อสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้สมาชิกในชุมชนสามารถดำรงชีวิตในวัยผู้สูงอายุได้

อย่างปกติสุข ชุมชนได้พิจารณาเห็นว่าควรกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมโครงการที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันจึงกำหนดให้มี “โครงการรณรงค์สร้างตระหนักถึงความสำคัญของการออม” ขึ้นในชุมชน

ด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ กำหนดให้มี “โครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ” และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การใช้ชีวิตในวัยผู้สูงอายุ กำหนดให้มี “โครงการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

ด้านสาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่า การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถนะ ชุมชนได้กำหนดให้มี “โครงการอายุยืนด้วย 5 อ (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ อนามัย อติเรก) และ “โครงการหมอนวดน้อย” และ “โครงการรณรงค์การออกกำลังกายทุกวันอาทิตย์”

6. สรุปและการอภิปรายผล

6.1 สภาพชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลงเหนือ อำเภอตอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลลงเหนือกำลังก้าวสู่การเป็นชุมชนผู้สูงอายุ แต่ชุมชนยังขาดการริเริ่มในการวางแผนเพื่อรองรับการเป็นชุมชนผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมในชุมชนมีให้เห็นบ้างในบางด้านซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดจากหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักเป็นผู้คิดและดำเนินการซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรม (Kossuth, 1988) ได้อธิบายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจะทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคมซึ่งเชื่อว่าผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยอื่น ๆ [6] แต่ชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องและไม่มีความต่อเนื่อง

6.2 ความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลงเหนือ อำเภอตอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โดยภาพรวมชุมชนมีโครงการและดำเนินกิจกรรมในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสาธารณสุขของชุมชน แต่ไม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในขั้นแรกคือ การริเริ่มและค้นหาปัญหาของชุมชนซึ่งขัดแย้งกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนของ(อคิน รัตพันธ์, 2547) ได้นำเสนอว่าชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอนได้แก่การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการร่วมค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ [7] ซึ่งยกเว้นด้านการศึกษาที่ชุมชนตำบลลงเหนือไม่มีโครงการและกิจกรรมใด ๆ ในชุมชนเลย

6.3 แนวทางการเตรียมความพร้อมในการรองรับ

ชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลงเหนือ อำเภอตอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่า ชุมชนต้องการเห็นการเตรียมความพร้อมเกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและพิจารณาถึงความเป็นไปได้ทางปฏิบัติในระยะเริ่มต้นโดยต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้สึกของความเป็นเจ้าของต่อโครงการและกิจกรรมที่จะดำเนินการ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปฏิบัติและมีการปรับปรุงพัฒนาที่ต่อเนื่องในระยะยาวต่อไป สอดคล้องกับกาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนาและประชาชนในการทำงานร่วมกันที่มีประโยชน์ร่วมกันในรูปธรรมที่เป็นจริง[8] ชุมชนจึงได้กำหนดโครงการให้ครบทุกด้านได้แก่ ด้านสังคม ประกอบด้วย “โครงการสุดยอดผู้สูงอายุสุขภาพดี ชีวีมีสุข” “โครงการปราชญ์ชาวบ้าน เชื้อชนตำบล” การถ่ายทอดภูมิปัญญาและสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนได้กำหนดให้มี “โครงการอัยสอนหลาน” การสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้สูงอายุและระหว่างผู้สูงอายุกับผู้คนในวัยอื่น กำหนดให้มี “โครงการเที่ยวตามใจวัยผู้สูงอายุ” ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย โครงการรณรงค์สร้างตระหนักถึงความสำคัญของการออม” ด้านการศึกษา ประกอบด้วย “โครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ” ซึ่งสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (2545-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ข้อ 1.3 มาตราการปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุและ “โครงการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ” ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอาชญญา รัตนอุบลและคณะ (2552) ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานในเขตเมืองและเขตชนบท เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการจัดการศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัยที่สามารถนำไปดำเนินการพัฒนาประชาชนในพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ [9] ด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย “โครงการอายุยืนด้วย 5 อ (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ อนามัย อติเรก) “โครงการหมอนวดน้อย” และ “โครงการรณรงค์การออกกำลังกายทุกวันอาทิตย์” อย่างน้อยด้านละ 1 โครงการและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติตลอดทั้งมีการประเมินผลร่วมกันของชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

- 1) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องเทศบาลควรมีแนวทางเตรียมความพร้อมในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุไปกำหนดเป็นนโยบายหรือกำหนดเป็นแผนระยะยาวของเทศบาล

2) ควรมีการเผยแพร่แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับชุมชนผู้สูงอายุให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างกระแสให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ

7.2 ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยในพื้นที่ ๆ กว้างและหลากหลายขึ้นเพื่อให้เห็นข้อแตกต่างในบริบทที่หลากหลาย

2) เพื่อให้เห็นการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมในชุมชน ควรมีการวิจัยและพัฒนา(Research & Development : R&D) ในประเด็นที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

8. กิติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณวิทยาลัยบริหารศาสตรมหาวิทาลัยแม่โจ้ เทศบาลตำบลลวงเหนือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลลวงเหนือ ชมรมผู้สูงอายุตำบลลวงเหนือ ผู้บริหาร ผู้นำ สมาชิกของชุมชน และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ในการช่วยเหลือให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนข้อมูลในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมา ณ โอกาสนี้

9. เอกสารอ้างอิง

- [1] กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในประเทศไทย-สถานการณ์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ. 2554.
- [2] วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. รายงานประจำปี 2555 สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. นนทบุรี: เอสเอส พลัส มีเดีย จำกัด. 2556.

[3] ครรชิต พุทธิโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2554.

[4] สมบุญ ยมนา. ประชากรวัยกลางคน : การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10-20 ปี ข้างหน้า. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2551.

[5] อัมพร เฉลิมฉัตร. การเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ กรณีศึกษาข้าราชการครูบำนาญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2542.

[6] Kossuth, P. M., and Bengtson, V. "Sociological Theories of Aging: Current Perspectives and Future Directions," in Birren, J. E., and Bengtson, V. L., eds., *Emergent Theories of Aging*. New York: Springer Publishing Company, 1988.

[7] อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข. 2547.

[8] กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สภาคทาตอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. 2538.

[9] อาชัญญา รัตนอุบลและคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานการวิจัยการศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2552.